

АНДРІЙ БЛАНУЦА

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
відділ історії України середніх віків і раннього нового часу,
Інститут історії України НАН України
(Київ, Україна), andriiblanutsa@gmail.com

ЛЕСЯ ВІКТОРОВА

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри соціальної роботи та інформаційних технологій в освіті,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна), viktorova17@ukr.net

З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ МАЄТКОВИХ КОМПЛЕКСІВ КНЯЗІВ ЧОРТОРИЙСЬКИХ У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ (кінець XV–XVI ст.)

Простежується історія формування маєткових комплексів та управлінської діяльності представників князівського роду Чорторийських на Волині й у Великому князівстві Литовському наприкінці XV – у XVI ст. Дослідження спирається на комплекс документів родини Чорторийських із зібрання «Західноруські акти» Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі та матеріали Литовської метрики. Основними дійовими особами, представниками роду Чорторийських, виступають луцький староста князь Федір Михайлович та його син князь Іван Федорович, котрий кілька років (1564–1565 рр.) тримав уряд справи Кієвського воеводства. Установлено тісне переплетіння майнового й суспільного статусу роду в управлінській системі Волині та загалом держави. Рід князів Чорторийських на середину XV ст. посідав одне із пріоритетних місць у соціально-політичній ієрархії регіону й Великого князівства Литовського, а зі здобуттям високих урядів почалося стрімке нарощування земельних комплексів і розбудова господарства.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Волинь, рід Чорторийських, «Західноруські акти», Литовська метрика, маєткові комплекси.

Нащадки династії Гедиміновичів (Ольгердовичів) у Великому князівстві Литовському князі Чорторийські в документальному плані залишили по собі чимало інформації. Традиційно вивчення історії роду можна провадити в кількох вимірах – генеалогічному й публічному. Публічність за сучасними дослідженнями вважається домінантою суспільного життя ранньомодерної доби. Писане право, що стало пріоритетним із першої третини XVI ст. (від запровадження I Литовського статуту 1529 р.), яскраво проявлялося у практичній площині, коли записи до урядових книг були «публічно визнаною формою фіксації соціально-правових дій підданих, які звертаються до влади, і адміністративних дій влади, що приймає рішення»¹.

¹ Див.: Луцька замкова книга 1560–1561 рр. / Підгот. до вид. В.М.Мойсієнко, В.В.Поліщук. – Луцьк, 2013. – С.31.

У пропонованій статті князі Чорторийські досліджуються під кутом їхнього життя й діяльності в публічній сфері на Волині та у суспільно-політичній системі Великого князівства Литовського. Рід цей на середину XV ст. посідав одне із пріоритетних місць у соціально-політичній ієрархії регіону й цілої держави. Про це, зокрема, свідчить один із документів, що відклався в Литовській метриці. Так, у «Порядку написання листів до панів-рад, урядників і всього рицарства, шляхти Великого князівства Литовського» від 1551 р. князі Чорторийські стояли другими після князя Дубровицького у списку, що стосувався Волині². Чорторийські мали тут статус «княжат головних». Його було офіційно засвідчено під час ревізії українських замків 1545 р.³

Джерельну основу дослідження становить масив документів канцелярії ВКЛ, що в історіографії отримали назву «Литовської метрики» (як вхідна, так і вихідна документація). Одним із джерельних комплексів, які проливають світло, насамперед, на майнові/маєткові справи представників князівського роду, є фонд «Західноруські акти», що сформувався у відділі рукописів Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі⁴. До нього ввійшли, окрім інших актів, відібраних за регіональною ознакою, близько 40 документів про майнові справи представників роду Чорторийських за XVI – першу половину XVII ст. Чимало інформації про публічну сферу життя й діяльності князів міститься в опублікованих литовськими, білоруськими, польськими, українськими та російськими археографами впродовж 1990-х рр. і до сьогодні матеріалах із серії «Литовська метрика». Таким чином, на основі цих, а також уведених у науковий обіг нових документів⁵ спробуємо описати публічну сторону життя й діяльності князів Чорторийських у XVI ст. у хронологічній послідовності.

Імпульсом до написання цієї статті стало евристичне опрацювання одного з фондів (а саме «Західноруські акти») відділу рукописів Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі. У результаті визначилося коло осіб, представників роду Чорторийських, яке лягло в основу цього дослідження. Так, основними фігурантами справ були луцький староста (1522–1542 рр.) князь Федір Михайлович (син князя Михайла Васильовича, маршалка двору князя Свидригайла впродовж 1445–1452 рр., брацлавського намісника з 1452 р., а також онук засновника роду – князя Василя Костянтиновича)⁶ та

² Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кн.28 (1522–1552 гг.): Кніга запісаў 28 / Падрыхтоўка да друку і навук. апарат В.Мяньжынскі, У.Свяжынскі. – Мінск, 2000. – С.193–194.

³ Литовська метрика: Кн.561: Ревізії українських замків 1545 р. / Підгот. В.Кравченко. – К., 2005. – С.120.

⁴ Российская национальная библиотека (Санкт-Петербург). – Отдел рукописей (далі – РНБ. ОР). – Ф.293. – Оп.1.

⁵ Див. публікацію: Князі Чорторийські: документи і матеріали XVI–XVII ст. (із зібрання «Західно-Руських актів» Російської національної бібліотеки) / Підгот. до друку А.Блануца, Д.Ващук. – К., 2016. – 228 с. У цій статті всі посилання робляться на оригінальні матеріали із зібрання РНБ.

⁶ Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku: Spisy / Oprac. M.Wolski. – Kórnik, 2007. – S.97. У праці Н.Яковенко Ф.М.Чорторийский позначений луцьким намісником (див.: Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII ст.: Волинь і Центральна Україна. – К., 2008. – С.325).

його син князь Іван Федорович, котрий близько двох років (1564–1565 рр.) посідав уряд справці Київського воєводства⁷. Разом з останнім у документах виступають його дружина – княжна Ганна Кузьмівна Заславська, та дочка – княжна Олена Іванівна, яка стала дружиною новогрудського воєводи-ча пана Остафія Івановича Горностая.

Перший документ фонду «Західноруські акти» датується 4 березня 1528 р. – затвердження великим князем литовським Сигізмундом I Старим комісії для розгляду суперечки між луцьким старостою князем Федором Михайловичем Чорторійським і земським підскарбієм, маршалком та писарем Великого князівства Литовського паном Богушем Боговитиновичем із приводу будівництва першим замку в урочищі Білеве на Волині. Приводом створення господарем комісарського суду стала скарга Богуша Боговитиновича, подана на князя Чорторійського, який, за словами земського підскарбія, незаконно збудував замок в указаному урочищі нижче ставка й села Білева, що належало до Жуківського двору, наданого великим князем у тримання Боговитиновичу⁸. Луцький староста заперечував доводи позивача та пояснював свою правоту тим, «иже то есть городище влостное его монастырское⁹, а не Белево, и никды за нас к дворѣ Жуковскомѣ с тым селом недерживано»¹⁰.

Як видно з судової практики XVI ст., призначення комісарських судів було доволі поширеним явищем. Здебільшого, такий суд вирішував суперечки і спори в майнових/маєткових справах¹¹. У нашому випадку великий князь литовський затвердив суддів зі сторони пана Богуша Боговитиновича у складі князів Юрія Івановича та Івана Андрійовича Дубровицьких, Василя Федоровича Четвертенського, панів Боговитина Петровича, Андрія Лозки, Федора Гулевича й великокнязівського писаря Михайла Васильовича Свинюського, а князя Федора Михайловича Чорторійського – дворного маршалка князя Андрія Михайловича Сангушковича, дворного підскарбія пана Івана Андрійовича, троцького городничого князя Петра Михайловича, перелайського намісника Юхна Волчковича та волинських зем'ян Михайла

⁷ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII ст. ... – С.325.

⁸ Це надання пан Богуш Боговитинович отримав від Сигізмунда I Старого 19 листопада 1516 р. (див.: Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА). – Ф.389. – Оп.1. – Ед. хр.7. – Л.1175–1175-А). Наступним днем датується відповідне підтвердження привілею (див.: Там же. – Ед. хр.22. – Л.1 об. – 2 об.; опубл.: Lietuvos Metrika: Knyga №22 (1547): Užrašimų knyga 22 / Parengė A.Blanutsa, D.Vashchuk, D.Antanavicius. – Vilnius, 2010. – P.10–11).

⁹ Див.: РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.134. – Л.1–1 об.

¹⁰ Там же. – Ед. хр.35. – Л.1.

¹¹ Блануца А. Судові справи про маєткові спори у Великому князівстві Литовському в 1529–1566 рр.: фактор судової бюрократії // Dziejе biurokracji / Pod red. A.Góraka, K.Latawca, D.Magiera. T.IV. – Cz.1. – Lublin; Siedlce, 2011. – S.101–110; Його ж. Роль «адвокатів» у судових справах шляхти Великого князівства Литовського (1529–1566 рр.) // Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. – К.; Тернопіль, 2013. – С.36–38; Його ж. Місцеві урядники у судових земельних справах у Великому князівстві Литовському у період дії Першого Литовського статуту // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: 36. наук. праць: Записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип.26. – Рівне, 2015. – С.13–20; Його ж. «У права мовити и справедливости доводити»: інститут захисту у 60–70-х роках XVI ст. у Великому князівстві Литовському // Ukraina Lithuanica: Студії з історії Великого князівства Литовського. – Т.ІІІ. – К., 2015. – С.88–115.

Семашковича й Тихна Козинського. Як бачимо, склад комісарського суду був вельми представницьким.

Сигізмунд I Старий призначив термін розгляду справи «на ден с(вя) того Михайла рѣского свата приидѣшого индикта третего» на умовах «под страченемъ права», окрім за умови призову до земської служби або хвороби суддів, а також видав їм інструкцію, яка полягала в тому, що за неявки на комісарський суд однієї зі сторін, вирішення справи покладалося на сторону, котра з'явиться. Господар також повідомляв: «А мы до них писали, как вы там на тот рок выедете, ажбы они перед вами кѣ праву стали и права бы были послушны во всемъ»¹². Про рішення суддів нічого невідомо (принаймні поки що його не віднайдено). Утім, вочевидь, комісарський суд відбувся й суперечності було розв'язано, про що опосередковано свідчить один із документів¹³.

Звернувшись до актів Литовської метрики часів старостування Федора Васильовича Чорторійського, можемо побачити, як князь намагався компактно формувати родинний маєтковий комплекс на Волині. Так, один із перших привілеїв на маєтності він отримав із рук Сигізмунда I Старого. Зокрема документом від 15 червня 1511 р. господар пожалував Федора Михайловича містом Літовижем із вийтвством і монастирем Св. Миколи та селищем Зчарками у Володимирському повіті. Великий князь литовський цим же актом надавав право проводити в Літовижі два щорічних ярмарки й мати щотижневий торг по вівторках¹⁴.

29 липня 1525 р. датовано підтвердний лист Сигізмунда I Старого, яким великий князь санкціонував договір обміну землями та маєтностями князя Ф.Чорторійського з луцьким і острозьким владикою Кирилом. Транзакція, як видно з умов договору, була вигідна обом землевласникам. Луцький староста поступався луцькому й острозькому владичі своїм отчизним маєтком Коршовим «для тоє причины, ижъ тоє именьє его к церкви Божьей Светому Дмитрею было споручъ», а церковник «напротивку того далъ ему именьє церковное на имя Демяново, што было теж споручъ кн(я)зю Федору кѣ его именью ко Мъстишину», а також ще й землю храму Св. Іоанна Богослова, яка межувала з двором Мстишиним. Свою заміну князь і владика між собою «делали меречи земли в лыко, колко княз Федор земли церковное к своему еменю взялъ, толко теж своеє земли к той церкви Божей отмериль»¹⁵.

¹² РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.35. – Л.1.

¹³ Там же. – Ед. хр.133. – Л.1. («Іа, Иванъ Федорович Чорторыский, сознавамъ самъ на себе листом моим, што есмо вчинили зъ его м(и)л(о)стью кн(я)земъ Фридрихомъ Глѣбовичом Пронским, воеводоу киевскимъ, и малжонькою его м(и)л(о)сти кн(я)г(и)ни Федоровою Б(о)гушовною вгуду и постановене промежку имѣней наших их м(и)л(о)сти имѣнз Жуковского, а моего Белгородского, на которую вгуду листы промежку нас обѣхъ сторон достаточне и широче меновите описаны и дань»).

¹⁴ РГАДА. – Ф.389. – Оп.1. – Ед. хр.22. – Л.8. Опубл.: Lietuvos Metrika: Knyga №8 (1499–1514): Užrašymų knyga 8 / Parengė A.Baliulis, R.Firkovičius, D.Antanavičius. – Vilnius, 1995. – P.444–445; Knyga №9 (1511–1518): Užrašymų knyga 9 / Parengė K.Pietkiewicz. – Vilnius, 2003. – P.72–73; Knyga №22 (1547): Užrašymų knyga 22. – P.16–17.

¹⁵ Lietuvos Metrika: Knyga №12 (1522–1529): Užrašymų knyga 12 / Parengė D.Antanavičius, A.Baliulis. – Vilnius, 2001. – P.402–403.

У лютому 1526 р. князь Федір Михайлович виклопотав у Сигізмунда I Старого підтвердний лист на кілька об'єктів нерухомості, набуті в різний спосіб. Так, луцький староста отримав підтвердження на Пересопницький монастир із належними до нього землями (успадкував від своєї матері, якій вона здобула доживотним правом із рук великого князя Александра Ягеллончика, а по її смерті господар дав самому князю Федору в його «подавань»), на куплений у князя Івана Івановича Корецького і його дружини Федки їхній «отчизний» маєток Суск та подаровану волинським зем'янином Степаном Кунаховичем Гущею третю частину маєтку Колнятичі. Великому князеві литовському Ф.М.Чорторійський представив, відповідно, усі належні документи: привілей Александра Ягеллончика на Пересопницький монастир, купчий лист князя І.І.Корецького на Суск та записний лист С.К.Гуці на третину Колнятич¹⁶.

У наступні роки князь розширював свої володіння шляхом купівлі й отримання нових маєтностей у дар та заставу. Зокрема 13 листопада 1530 р. датується оригінальний лист волинського зем'янина Семена Гринкевича Гавсовича, яким він дарував Ф.М.Чорторійському третину викупленого у свого брата Федка Гринкевича Гавсовича маєтку Тудорова, а решту володіння віддавав у позиттеву заставу у сумі 80 кіп литовських грошів¹⁷. По суті, це був прихований договір купівлі-продажу, до чого вдавалися шляхтичі, обходячи записану в I Литовському статуті заборону на продаж більше, ніж третини родового маєтку¹⁸. У 1534 р. ще один волинський зем'янин, Лазар Васкович Ясеницький, подарував князеві третю частину маєтку Ясиничі в Луцькому повіті. Цю інформацію знаходимо у підтвердному листі Сигізмунда I Старого від 1 березня 1534 р., яким він підтвердив договір дару Ф.М.Чорторійському¹⁹.

Улітку 1534 р. князь Федір Михайлович звернувся до великого князя литовського з проханням звільнити його від земської служби, обумовлюючи таке прохання різким погіршенням зору ще на сеймі ВКЛ та «ино, дей, таа фороба еше его неоминѣла и болшей кѣ шкоде здорова его привела». Сигізмунд I Старий постановив «тую слѣдѣбу нашѣ на свое мѣстце маєт он послати с(ы)на своего, кн(я)за Ивана, так слушне и радне, како бы сам мел ехати с тым почтом слуг своихъ, которыи повинен з ымѣней своих водле реистров земских ставити» і направив листа литовському гетьманові панові Юрієві Миколайовичу Радзивілле (від 27 червня 1534 р.), в якому наказував йому: «Твоя бы м(и)л(о)сть ѿ том вѣдал и того с(ы)на его со всеми слугами его на той службѣ н(а)шой при собѣ мель»²⁰.

¹⁶ Ibid. – P.436–437.

¹⁷ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.43. – Л.1–2 об.

¹⁸ Bardach J. Trzecizna – część swobodna w litewskim prawie majątkowym XV–XVI wieku // O dawnej i niedawnej Litwie. – Poznań, 1988. – S.120–139; Блануца А. Норма про «trzeciznu» в Першому Литовському статуті та її реценція до кінця XVI ст. // Pirmasis Lietuvos Statutas: straipsnių rinkinys / I.Valikonytė, L.Steponavičienė. – Vilnius, 2005. – P.99–106.

¹⁹ РГАДА. – Ф.389. – Оп.1. – Ед. хр.17. – Л.547–547 об. Оpubл.: Lietuvos Metrika: Knyga №17 (1530–1536): Užrašymų knyga 17 / Parengė L.Karalius, D.Antanavičius. – Vilnius, 2015. – P.412–413.

²⁰ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.69. – Л.1–1 об. Оpubл.: Памятники истории Восточной Европы: Источники XV–XVI вв. – Т.VI: Радзивилловские акты из собрания Российской

Інші документи вказують на високий статус князя у державі. Зокрема про це свідчить лист Сигізмунда I Старого, яким він у травні 1514 р. розпоряджався щодо прибуття членів панів-рад на з'їзд до Єйшишок, в якому князь Ф.М.Чорторийський у реєстрі направлених листів числився окремо від решти князів, панів і зем'ян Волинської землі²¹. Тож попередні заслуги його на урядовій службі, вочевидь, було враховано при звільненні від військової служби на схилі літ. Розпорядний лист великого князя литовського демонструє засадничі основи шляхетського землеволодіння в Литві – відбування військової служби у винагороду за отримані від влади землі та маєтності²².

Актова документація земських і ґродських судів Луцького повіту проливає світло на діяльність князя Ф.М.Чорторийського як урядника, у нашому випадку у статусі луцького старости. Хоча своє старостування завершив 1542 р., утім його публічні документи (судові вироки) волинська шляхта активно використовувала в різного роду судових тяжбах пізнішого періоду. Так, лист луцького старости Ф.М.Чорторийського мав вагоме значення у тривалій справі між спадкоємцями родин луцьких шляхтичів Семена Барсана й Марка Жоравницького. Ця тяжба затяглася на понад 50 років (1530–1580-ті рр.) і на завершальному етапі (1584 р.) розглядалася в Луцькому земському суді. Лист луцького старости допоміг розкрити суть справи²³. Подібний судовий лист князя став у пригоді під час розгляду у червні 1585 р. в Луцькому земському суді скарги шляхтича Тихона Васильовича з родичами на його двоюрідного брата Марка Збранного за привласнення їхньої спадщини у селі Княгинині (Т.Васильович поклав перед земськими суддями судовий лист князя Федора Михайловича Чорторийського, луцького старости, перед яким али справу Zenko Чаруковський і дружина його «з братією своєю», паном Павлом, паном Іваном та Олехном Княгининськими, про маєток Княгинин «під датою місяця лютого четвертого дня, індікта першого»)²⁴.

Наступний та інші документи фонду «Західноруські акти» стосуються сина Федора Михайловича – князя Івана Федоровича Чорторийського, який успадкував батькові володіння на Волині. Конфлікти й суперечності маєткового характеру часів свого батька, як бачимо з наступних документів, йому вдалося владнати. Спочатку спільно зі своїм старшим братом князем Олександром Федоровичем Чорторийським він відсудив «отчизний» маєток Стволовичі у Беати Острозької. Край затяжній справі поклав своїм вироком від 29 березня 1546 р. Сигізмунд II Август²⁵.

национальной библиотеки: Первая половина XVI в. / Сост. М.М.Кром. – Москва; Варшава, 2002. – С.82–83.

²¹ Lietuvos Metrika: Knyga №7 (1506–1539): Užrašymų knyga 7 / Parengė I.Parienė, L.Karalius, D.Antanavičius. – Vilnius, 2011. – P.304.

²² Див.: *Благуца А.* Земська служба у Великому князівстві Литовському за документами книги записів №39 Литовської метрики (середина XVI ст.) // Український історичний збірник. – Вип.12. – К., 2009. – С.456–467.

²³ *Ворончук І.* Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела). – К., 2009. – С.25–26.

²⁴ Там само. – С.156–159.

²⁵ *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 30 (1480–1546): Кніга запісаў 30 (копія канца XVI ст.) / Падрыхт. В.Мяньжынскі.* – Мінск, 2008. – С.83–85.

У лютому 1548 р. князь уклав черговий договір зі спадкоємцями пана Богуша Боговитиновича – київським воєводою князем Фрідріхом Глібовичем Пронським, який став власником Жуківського двору, узявши за дружину дочку Боговитиновича Федору Богушівну. Спершу між землевласниками було залагоджено попередній конфлікт щодо Білогородського та Жуківського маєтків. Утім згодом довелося вирішувати наступну суперечку, яка сталася з пересопницькими підданими князя Чорторійського – вони без відома й дозволу князя Пронського ловили рибу у Кривецькому ставку, що під Жуківським замком. Чорторійський, «чиначи досыт той вгоде н(а)шой, симъ теперешним листомъ моим то описую, иж архимандрит мой пересопницький ани люди манастыра Пересопницкого в тот став Кривецкий, который под замком их м(и)л(о)сти Жуковскимъ, никоторыми причинами вступовати ани в него въезжчати и рыб ловити немают кавно, ани злодѣйскимъ обычаемъ» і зобов'язувався карати зловмисників як злодіїв. Даний гарантійний лист князь І.Ф.Чорторійський із власноручним підписом і скріплений печаткою видав київському воєводі та його дружині²⁶.

Улітку 1548 р. князь Чорторійський остаточно примирився з київським воєводою, про що свідчить черговий договір щодо ставків на спірних землях власників. Він по суті залагоджував конфлікт, ініційований ще його батьком. Так, луцький староста Ф.М.Чорторійський, як описано в документі, засипав ставок на річці Стублі нижче замку й містечка Білогородки до берега та землі Жуківського маєтку князя Ф.Г.Пронського. У результаті було затоплено чимало жуківських полів і сіножатей, через які прокладено нову дорогу до греблі. Було також затоплено Жуківський ставок вище села Білева, яке тримав боярин київського воєводи Офанас Рожка, чим завдано великих збитків, адже «на которомъ ставу на гребли было звечистое мыто коловоротное и млын с которого мыта и млина половина прихожывала на манастыр мой Пересопницкий, а половица мыта и со млына прихожывала на замок ихъ м(и)л(о)сти Жуковский»²⁷.

Київський воєвода звернувся до королівського суду з позовом на князя І.Ф.Чорторійського. Останній, «ставшы на позвы короля е(го) м(и)л(о)сти и нехотачы са зъ их м(и)л(о)стыю правомъ обходити, вчинил есми зъ е(го) м(и)л(о)стыю кн(я)земъ воєводою вмову, хотачы зъ их м(и)л(о)стыю вгодливымъ обычаем в том наложити»²⁸. Знову справу було переведено на комісарський суд, який призначив великий князь литовський («рокъ зложили есмо на ден Сватога Петра, которе свато было в ындикте постому»). Зі сторони І.Ф.Чорторійського судьями виступили князь Василь Іванович Курцевич і пан Петро Богданович Загоровський, а зі сторони Ф.Г.Пронського – ковельський староста пан Богдан Михайлович Семашко й пан Петро Чаплич. Справу вирішили полюбовно, про що винесено обопільно вигідну постанову, за якою князеві Чорторійському відходив ставок

²⁶ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.133. – Л.1–1 об.

²⁷ Там же. – Л.1.

²⁸ Там же. – Л.1–1 об.

на Стублі, а княгиня Федора Богущівна як компенсацію отримала інший ставок поблизу села Білева²⁹.

Додаткові гарантії щодо виконання постанови комісарського суду надавалися в договорі зарукою, яка визначалася у сумі по 1000 кін литовських грошів на короля й на київського воеводу. Солідна зарука не лише забезпечувала в майбутньому компенсацію за порушення умов договору, а й ілюструвала поширену у Великому князівстві Литовському правову процедуру³⁰. Публічності договору надавали печатки як самого князя Ф.Г.Пронського, так і комісарських суддів³¹.

Під тією ж датою 30 червня 1548 р. зі своєї сторони київський воевода видав листа з аналогічним змістом І.Ф.Чорторийському. У ньому Ф.Г.Пронський надавав такі ж гарантії непорушності договору князеві Чорторийському, забезпечуючи зарукою в 1000 кін грошів на князя й короля³².

Укладена між князями-землевласниками угода мала покласти край суперечностям. Утім її живучість і практична реалізація зафіксованих умов мала пройти перевірку часом. Понад шість років сторони дотримувалися умов, допоки наприкінці грудня 1554 р. князь Пронський не змушений був звернутися до королівського суду зі скаргою на київського воеводу про порушення ним домовленостей, згідно з якими дозволялося підданам князя Чорторийського проїжджати дорогою через Жуківський маєток Пронського та на збір мита. Сигізмунд II Август, вивчивши матеріали справи, виніс вирок, яким зобов'язував київського воеводу, «ажбы в(а)ша м(и)л(ость) и теперь водле ѡбѡвѡзана и листов своих, которыми са есте под заруками ѡписали (договір від 30 червня 1548 р. – А.Б.), тоє дороги через поля и сеножати имена в(а)шого Жуковского ему и людем его так теж и людем ѡбаполнымъ до имена его Белогорода ездити не заборонали и мыта з них никоторого не брали, и врадникомъ своимъ того чинити не допускали, и во всемъ к нему в том са заховали, водле вгоды и постановена перед приателми в(а)шими вчиненое конечно, како бы он в томъ себе не шкодовал и намъ ѡ том болшей того причины

²⁹ Там же. – Л. 1 об. («А так ка в жадное право не вступуючы просил его м(и)л(ости) кн(я)зѡ Фредрыха Глебовича Пронского, воеводы киевского, и малжонки его м(и)л(ости), кн(я)г(и)ни Федоры Б(о)гушовны, ижбы их м(и)л(ость) рачили тот став, который ѡтец мой занал на рече Стубли к земли имена их м(и)л(ости) Жуковского, мнѣ поступи. Ез(о) м(и)л(ость) кн(я)зѡ воевода и малжонка его м(и)л(ости) кн(я)гиня Федора Б(о)гушовна за жаданем моим и приателей н(а)шых то вчинити и тот став мнѣ поступи рачили на вечность. На штож и лист свои их м(и)л(ость) под печатми своими и под печатми тых приателей н(а)шых вышей написаных мнѣ дати рачили, в котором листе ез(о) достаточне и шырей выписано. А ка поступил есми их м(и)л(ости) на ставу Жуковскомъ, который подле села Белева, што былъ ѡтец мой затопилъ своимъ ставомъ нижнимъ, мыта и и со млина мѣрки которого мыта и со млына половина прихожывали на манастыр мой Пересопницкий, маєт его м(и)л(ость) кн(я)зѡ Фредрыхъ Глебович Пронский, воевода киевский, тот став Жуковский подле села Белева сыпати и млыны мѣти, и мыто на гребли брати, и тот став спускати и рыбы ловити, и его вживати такъ, како са его м(и)л(ость) налепей видети будетъ на вечные ч(а)сы его м(и)л(ость) самъ и малжонка его м(и)л(ости) кн(я)гини Федора Б(о)гушовна, дети и потомки их м(и)л(ости)»).

³⁰ Див.: *Kulisiewicz W. Zaruka w praktyce administracyjnej Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV–XVII w. // Czasopismo Prawno-Historyczne. – Т. XXXVII. – З. 2. – 1985. – S. 123–137; Idem. Zaruka (vadum) w prawie litewskim XV–XVII w. – Warszawa, 1993. – 193 s.*

³¹ РНБ. ОР. – Ф. 293. – Оп. 1. – Ед. хр. 133. – Л. 2.

³² Там же. – Ед. хр. 136. – Л. 1–4 об.

жалувати не мелъ»³³. Таким чином, великий князь литовський обмежився лише забороною вчиняти протиправні дії, не застосовуючи поки що заруку.

Про механізм виплати сребщини з волинських володінь І.Ф.Чорторійського свідчить квит від 6 листопада 1548 р., виданий князеві господарським скарбником і віленським ключником Стефаном Андрійовичем Велковичем щодо отримання ним сребщини за другу половину 1548 р. з волинських маєтків Шибського, Клевані, Білгородки, Шеплі та Корелич. Згідно з документом, князь сплатив «со всихъ дворцов, прислухаючих к тым именамаъ, от трехсот сох и пяти сох по чотыри гроши, от шести коней боарских по дванадцати грошей, от осмьнадцати домов по два гроши, от шестидесат и трех огородников по грошу – сумою тог(о) дали двадцат копь и три копы и одиннадцат грошей»³⁴. Окрім указаних маєтків, він сплатив сребщину з «церковних людей» Земенського монастиря від 52,5 сох по 4 гроші, від 25 городів – по 1 грошу, усього сумою 3 копи і 55 грошів, а також від 70 прибулих сох по 4 гроші, від 14 городів – по 1 грошу, та з людей князя Кузьми Заславського, яких він отримав у спадок від своєї дружини княжни Заславської, 4 копи і 54 гроші – усього сумою 32 копи грошів³⁵. Загалом князь І.Ф.Чорторійський зі своїх волинських володінь сплатив до господарського скарбу 35 кіп і 55 литовських грошів, досить солідну суму на середину XVI ст. У родовому маєтку Чорторійських Клевані, як свідчать документи, Іван Федорович розбудував замок. Інформацію про це містить скарга князя від 5 лютого 1562 р. до Луцького гродського суду на луцького єврея Рабевича, в якій йшлося про те, що останній не представив скаржникові звіт про кошти, призначені на будівництво Клеванського замку³⁶.

У судових книгах Литовської метрики відклалися документи, які демонструють землевласницький статус І.Ф.Чорторійського. Так, дізнаємося про набуття шляхом купівлі третини та отримання у заставу двох третин волинських маєтків Войсеч і Вечин від зем'янки Ждани Федорівни Войсецької. Інформація про таку транзакцію потрапила до судового вироку Сигізмунда II Августа від 12 червня 1559 р., яким великий князь литовський залишив І.Ф.Чорторійського при купівлі вказаних маєтків. До судового рішення справа дійшла в результаті ініціювання Ж.Д.Войсецькою неправомірних дій із маєтностями. Попри те, що вона вже раніше продала третину й заставила дві третини Войсецького та Вечинського маєтків Чорторійському, пізніше оформила дарчу угоду, за якою вказані володіння мали перейти до великокнязівського домену, адже вони були свого часу пожалувані великим князем литовським чоловікові Ждани Федорівни – Михайлові Войсецькому. Звісно, що в результаті таких дій волинської зем'янки порушувалися права князя Чорторійського, який і звернувся до великого князя литовського з судовим позовом³⁷.

³³ Там же. – Ед. хр.146. – Л.1–1 об.

³⁴ Там же. – Ед. хр.138. – Л.1.

³⁵ Там же.

³⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). – Ф.25. – Оп.1. – Спр.4. – Арх.33.

³⁷ Lietuvos Metrika: Knyga №37 (1552–1561): Užrašymų knyga 37 / Parengė D.Baronas. – Vilnius, 2011. – P.278–279.

Два роки по тому вказані маєтності знову стали предметом оскарження у суді. Зокрема 15 жовтня 1561 р. до Луцької замкової книги було внесено запис: князь Дмитро Олександрович Буремський спільно зі своїм зятем Федором Хмарою Миловським і його дружиною Мариною Олександрівною (сестра Д.О.Буремського) оскаржували маєток Войсеч, який начебто був їм «материзною»³⁸. Поки що нам не вдалося віднайти рішення у цій справі. Про високий статус князя в майновому та публічному сегментах свідчить документ від 19 вересня 1561 р. (тестамент Василя Семашка), унесений до Луцької замкової книги спадкоємцями небіжчика. У диспозиційній частині зафіксовано позичку у сумі 40 кіп литовських грошів, що їх Семашко заборгував князеві І.Ф.Чорторійському, яку позичальник відобразив у своєму тестаменті³⁹.

Наприкінці 1561 р. І.Ф.Чорторійський отримав у дар від луцького господарського зем'янина Василя Чижевича Тушебинського третю частину Тушебинського маєтку⁴⁰, а дві третини – у заставу у сумі «полтретяста» кіп литовських грошів до часу повної виплати⁴¹. По суті, це була прихована дарча угода на всю частину Тушебинського маєтку, якою володів луцький зем'янин. На високий суспільний статус князя вказує лист луцьких шляхтичів Михайла і Криштофа Богуфаловичів Лабунських, унесений до луцької замкової книги 14 грудня 1561 р. За документом І.Ф.Чорторійський набував статусу їхнього опікуна, ставши одним із чотирьох (поряд із князем Богушем Федоровичем Корецьким, старостою луцьким, брацлавським і вінницьким, а також шляхтичами Луцького повіту Михайлом Єловичем Малинським, Гарасимом Дахновичем) шанованих у повіті опікунів⁴².

Як і його батько, князь Іван Федорович виконував урядові доручення. Зокрема у квітня 1560 р. він за наказом Сигізмунда II Августа очолив комісію у прикордонних земельних спорах між підданими великого князя й волоського воеводи. До складу комісарського суду ввійшли брацлавський і вінницький староста князь Богуш Федорович Корецький, кременецький староста пан Петро Михайлович Семашко та волинський зем'янин Михайло Єло Малинський. Сигізмунд II своїм листом від 30 квітня 1560 р. наказував справцям мит волинської комори Іванові Яцковичу та Іванові Олехновичу Борзобагатим Красенським видати з митних грошей: І.Ф.Чорторійському – 60, Б.Ф.Корецькому – 40, П.М.Семашку – 30, М. Єлу Малинському – 20 кіп грошів⁴³. Того ж року І.Ф.Чорторійський виклопотав у Сигізмунда II дозвіл на звільнення від господарських і військової земської служб, мотивуючи це станом свого здоров'я. Великий князь литовський задовольнив прохання та увільнив князя від усіх служб⁴⁴.

³⁸ Луцька замкова книга 1560–1561 рр. ... – С.447–448.

³⁹ Там само. – С.415–417.

⁴⁰ Там само. – С.466–467.

⁴¹ Там само. – С.467–468.

⁴² Там само. – С.493–494.

⁴³ Lietuvos Metrika: Кнуга №37 (1552–1561): Užrašymų knyga 37. – Р.351.

⁴⁴ Ibid. – Р.378 («Зъ служъбы нашео г(о)с(по)д(а)рьское и земъское и военъное самог(о) его особу вызволяемъ до того часу поколе он с тое форобы выздоровееть. Ведже онъ почотъ слугъ

У своїх володіннях І.Ф.Чорторійський реалізував аграрну реформу, закріплену в «Уставі на волоки»⁴⁵. Про це свідчить квит королівського мірчого Казимира Ледницького від 3 серпня 1561 р. щодо отримання ним 60 кіп литовських грошів від князя Чорторійського за виконані заміри в маєтках Клевань, Білево та навколишніх селах. У документі також вказано, що мірчий не завершив помір волок і тому указаним квитом гарантував до осені 1561 р. «с той померы доправивши и реєстра справивши, кн(я)-зю Ивану их *отдати*, и каждую волоку самому *эг(о) м(и)л(о)сти* або кому *будет от его м(и)л(о)сти* злецоно *оказат*»⁴⁶. Причому обумовлювалися умови виконання волочної поміри: якщо виявиться більше волок, за які вже заплатив князь, тоді він має доплати, а в разі «естли бы са и потом показало помера неслушнаа за недозрнемъ моимъ и мерников моихъ, тогда и будѣ повинен за своим влостнымъ накладомъ зас перемерити». Князь також мав забезпечити мірників при виконанні обов'язків кіньми, волами та сокирами⁴⁷.

Як показує практика поземельних відносин у шляхетському середовищі Волині та інших регіонів Великого князівства Литовського, перманентно виникали конфлікти на фоні землеволодіння⁴⁸. Так, у документах зафіксовано, що на землі Сернського маєтку князя І.Ф.Чорторійського чинили «збитки і шкоди» степанський урядник та піддані володимирського старости князя Костянтина Костянтиновича Острозького. На скаргу І.Ф.Чорторійського в листі від 8 березня 1557 р. великий князь литовський Сигізмунд II Август наказував володимирського старости заборонити завдавати шкоду підданним Сернського маєтку⁴⁹. Наступного року виник конфлікт між підданими І.Ф.Чорторійського та пана Петра Кухмистровича Дорогостайського. Так, у заяві князя до Луцького гродського суду від 11 жовтня 1558 р. він скаржився на напад і грабунок його підданих урядником останнього⁵⁰.

Тривав земельний конфлікт на суміжних володіннях князя І.Ф.Чорторійського з луцьким, брацлавським і вінницьким старостою князем Богушем Федоровичем Корецьким. Із маєтку Холопи, як свідчить документ, піддані першого вступали у ґрунт маєтку Моквин і Ненятинський Острів другого. Вирішення справи було покладено на приятельський суд. Утім

своихъ jako повинен з *именеи* своихъ ставити завъжды, кгда потреба будетъ, на воину посылати маєть прыставивши к нимъ якого чоловіка доброго и годного шляхтича»).

⁴⁵ Див.: Гурбик А. Аграрна реформа в Україні XVI ст. – К., 1997. – 62 с.; Його ж. Еволюція соціально-територіальних спільнот в середньовічній Україні (волость, дворище, село, сябринна спілка). – К., 1998. – 318 с.

⁴⁶ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.169. – Л.1.

⁴⁷ Там же.

⁴⁸ Блануца А. Соціально-становна зумовленість шляхетських наїздів на Волині у другій половині XVI ст. // Український історичний журнал. – 2003. – №4. – С.89–98.

⁴⁹ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.150. – Л.1 («Аж бы еси враднику своему степанскому и подданым тамошним в земли *имена* его Сернського вступовати и оноу пуци *пустошити* и зверу з нег выгонати не казал. А который будѣт подданыи твои подданым его сернскимъ в чом кривды починили, твоа бы *м(и)л(о)ст* подданым его оных людей своих, до которых имъ дело будѣт, право давалъ и справедливост не *отволочную* чинил водле статуту права земского, жебы он (кн. І.Ф. Чорторійський – Авт) болшь того *о томъ* нам не жаловал»).

⁵⁰ ЦДІАК України. – Ф.25. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.50.

листом від 8 жовтня 1562 р. великий князь литовський Сигізмунд II Август повідомляв І.Ф.Чорторийського про перенесення розгляду справи на день Св. Миколая Зимового, оскільки Б.Ф.Корецький, повертаючись із війська, не встигав вчасно прибути на суд, про що він повідомив господареві та просив надати йому «отрочний» лист⁵¹.

Суперечності й конфлікти навколо володінь І.Ф.Чорторийського розросталися. Щоб мати докази порушення кордонів його маєтностей і розміри завданих збитків, князь виклопотав у Сигізмунда II Августа, щоб той «на огледанье тыхъ шкод и на подаванье листовъ нашихъ г(о)с(по)д(а)рскихъ и владовыхъ вижомъ дворанина н(а)ш(о)го ему придали», адже маєткам І.Ф.Чорторийського від його обопільних сусідів «кривди і шкоди» великі чиняться. Великий князь литовський наказав господарському дворянинові (в листі від 22 лютого 1563 р. ім'я не зазначено) стати вижем, оглянути та вписати в реєстр усі збитки, завдані володінням Чорторийського⁵². Вочевидь, двірний маршалок, підскарбій і писар ВКЛ пан Остафій Волович виконав доручення Сигізмунда I.

Із метою вирішення маєткових конфліктів нерідко укладалися союзницькі договори. Як правило, патрони зобов'язувалися допомагати і сприяти своїм клієнтам захищати їхні володіння від посягання ворогів чи конкурентів. У кількох наступних документах саме й убачається один зі способів такої допомоги, яку князь І.Ф.Чорторийський надавав луцькому та острозькому єпископові Маркові Васильовичу Жоравницькому. Як видно з документа від 25 квітня 1563 р., Медковське дворище, що належало соборній церкві Св. Іоанна Богослова, продане свого часу луцькій єпископії предками князя Чорторийського, потерпало від постійних нападів урядників і підданих княгині Ілліної Ровенської. Це дворище не мало територіальної прив'язки до основних церковних володінь єпископії та було відірване від основного масиву маєтностей Чорторийських («которое дворище лежит в кгрунте имена его м(и)л(о)сти кн(я)зл Ивана Федоровича Чорторыского Рубецкомъ»), тож залишалося вразливим. Таким чином М.В.Жоравницький домовився з І.Ф.Чорторийським про віддання останньому Медковського дворища у володіння на умовах оренди⁵³. Відтепер церковна маєтність бралася під опіку й захист князівської родини, а орендний договір був по суті юридичним документом, що давав право на володіння нею. Причому в документі не вказувався кінцевий термін оренди, що додатково підтверджує основні мотиви укладення договору – узяття під протекцію церковної маєтності. Зі свого боку князь І.Ф.Чорторийський видав М.В.Жоравницькому свій зобов'язальний

⁵¹ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.171. – Л.1.

⁵² Там же. – Ед. хр.172. – Л.1 («Аж бы еси на вси sprawy его обецнымъ вижомъ ему былъ и всихъ кривдъ и шкод, от кого бы са колвек именьямъ его дедали, огледал и на реестръ списываль и ч(а)су потреби то на вrade нашомъ сознаваль, из листы н(а)ш(и)ми г(о)с(по)д(а)рскими и владовыми до кого бы ему потреба была ездил и их подавал, заховываючиса в том водле обычаю, права и статуту земскоз(о)»).
⁵³ Там же. – Ед. хр.174. – Л.1. Див. також: Там же. – Ед. хр.175. – Л.1–1 об. («Маєт держати и вживати и от всакихъ кривдъ боронить яко влостность свою, а с того ку церкви луцкой соборной в каждый год мнѣ и потомкомъ моимъ, епископомъ луцкимъ, маєт его м(и)л(о)ст давати по пати коп гр(о)шей литовское личбы»).

лист від 27 квітня 1563 р., яким гарантував захист дворища і своєчасну виплату орендних коштів⁵⁴.

Для набуття публічності договору луцький та острозький єпископ під датою оформлення самого орендного договору (25 квітня 1563 р.) направив листа великому князеві литовському Сигізмундові II Августу, оприлюднюючи його умови⁵⁵. Тут варто відзначити, що у правовому полі при здійсненні такого типу операцій із церковними маєтностями мала передувати процедура надання дозволу великим князем на укладення оренди. Про це, зокрема, у своєму листі зазначав сам Сигізмунд II: «Ино хотя *ж* владыка не мел моцы без дозволен^а нашего имени церковного никому в руки заводити»⁵⁶.

Вочевидь, таку правову ваду усунув сам І.Ф.Чорторійський, направивши чолобитну з цього питання великому князеві. На це вказує підтвердний лист від 19 червня 1563 р.⁵⁷ (від дати укладення орендного договору минуло майже два місяці, що у практиці видачі підтвердних документів можна вважати оперативністю) Сигізмунда II Августа, адресований не М.В.Жоравницькому, а І.Ф.Чорторійському⁵⁸. Із запровадженням адміністративно-територіальної й судової реформ у ВКЛ у 1564–1566 рр. потреба повідомляти великого князя про здійснення операцій із нерухомістю відпала. Від того часу такі договори фіксувалися в актових книгах повітових земських і гродських судів, хоча за інерцією шляхта продовжувала вносити подібні листи до книг Литовської метрики й отримувати відповідні підтвердження господаря.

Цікавий, у тому числі з погляду господарського значення, лист від 9 жовтня 1563 р.⁵⁹ двірного маршалка, підскарбія й писаря Великого князівства Литовського пана Остафія Воловича, адресований І.Ф.Чорторійському, із повідомленням про те, що великий князь литовський Сигізмунд II Август надіслав йому 16 ліктів оксамиту і 50 кіп грошей для забезпечення витрат під час долучення до польського війська. Цим листом також передано розпорядження господаря щодо звільнення князя Чорторійського від військового постюю в його маєтку Кореличах⁶⁰. Відзначимо, що це було вагомою пільгою.

⁵⁴ Там же. – Ед. хр.177. – Л.1 («И^ж на в каждый годъ маю давати с того дворища Медковского епископови луцкому, яко теперешнему и потом будучим епископом луцким, по пет коп гр(о)шей литовской личбы. А почати давати за дворище Медковское маю на сам и потомки мои на ден Богоявления Г(о)с(по)днна в року 60 четвертом, и так завжди рок в рок неоптм^ткне»).

⁵⁵ Там же. – Ед. хр.176. – Л.1 («Если се то в(а)м, г(о)с(по)д(а)рю нашему м(и)л(о)стивому, видети будет, рачъ в(а)м розказати то кн(я)зю Ивану и его потомкомъ листом в(ел)м(ожным) г(о)с(по)д(а)рьским потвердити, и^жбы он и потомкове его тое дворище на себе держали, а до церкви Божей в каждый рокъ по пет коп грошей давали»).

⁵⁶ Там же. – Ед. хр.178. – Л.1 об.

⁵⁷ Там же. – Л.1–1 об.

⁵⁸ Там же. – Л.1 об. («[...] але мы з ласки нашео г(о)с(по)д(а)рьское на чоломъбитъе кн(я)за Чорторійского то вчинили. На то ему даем сесь нашъ листь и потвержаемъ то ему симъ листомъ нашим. Магт он самъ, дети и потомки его оное дворище церковное Медковское со всемъ, ако са в себе маеть водле листу владыки луцкого вышей в семь листе нашомъ вписаного, держати и вживати, а на церков соборную луцкую светого Ивана Богослова теперешнему владыцы и по немъ будучимъ владыкамъ луцкимъ в каждый годъ по пати коп грошей давати повинни будутъ»).

⁵⁹ Там же. – Ед. хр.181. – Л.1–1 об.

⁶⁰ Там же. – Л.1 («[...] и^ж бы тутъ в в^ымению в(а)ш(ей) м(и)л(ости) Кореличах жолнеры л^бжи не мели. Ино досытъ там в(а)ш(ей) м(и)л(ости) мети рачить на Петигорцох, которые неподалеку имени в(а)ш(ей) м(и)л(ости) лежу мають»).

Як видно з наступних документів, передача в опіку й оренду Медковського дворища І.Ф.Чорторийському була не даремною. Уже восени 1563 р. княгиня Ілліна Ровенська (Беата Острозька, дружина князя Іллі Острозького) ініціювала переговорний процес щодо залагодження майнових/маєткових суперечок, які виникли на суміжних із князівськими володіннями землях. Так, 30 листопада 1563 р. остання направила лист до князя Чорторийського, в якому повідомляла про призначення терміну виїзду вповноважених осіб для вирішення низки майнових справ, зокрема королівського маршалка пана Петра Кирдея, на день Св. Миколая. Утім вона передбачала, що якщо «пан Кирдеи пре пилные потребности свое писанемъ своимъ сѧ обмовит, иж на ден |с(вя)того Николы быти не может, хотечи быти аж по Божемъ нароженю ѿ двухъ неделѧх на тои справе», тому і просила князя самостійно призначити час розгляду суперечностей, погодивши з королівським маршалком: «[...] на которыи бы пан Кирдеи быти мог»⁶¹.

Дещо пізніше (2 грудня 1563 р.) Беата Острозька направила супровідний лист до князя Івана Чорторийського з листом-проханням від королівського маршалка про призначення йому часу для зустрічі⁶². На цьому процедура розгляду майнових/маєткових суперечностей не завершилася. За п'ять днів княгиня знову надіслала лист Чорторийському, в якому писала: «Рачил ми в(а)м послати лист свои записныи околу выехана на землю ку розезнанью справедливости в кгрунтѧх тых, в которыхъ сѧ межѧ в(а)ми и мною розницы деют, яко на тыхъ листѧхъ ширей доложено естъ, абыхъ з в(а)мю, принявши певный рокъ по св(я)томъ Миколаю ве двохъ неделѧх, ку розезнаню и сконченю справедливости, везавши до тое справы маршалка его кролевский м(и)л(о)сти п(а)на Петра Кирдея, и при его м(и)л(о)сти служебниковъ моихъ выслала и в(а)м лист мои на то послала»⁶³.

Завершивши всі процедурні питання, далі йшлося про конкретні правові дії щодо залагодження межового конфлікту. Так, 9 грудня 1563 р. князь І.Ф.Чорторийський отримав лист вижа Єрофея Рогачевського (наданий князеві на всі його справи й потреби від луцького, брацлавського та вінницького старости князя Богуша Федоровича Корецького), в якому той спільно зі князівським служебником Жданом Броницьким зафіксував свідчення господарського зем'янина Тимоша Коптевицького («сумерника своего») стосовно розмежування кордонів між маєтками Рубецьким та Хоценом і Решетським, Корчином і Головином, а також поселення деяких бояр із підданими на Корчинських землях по берегах річки Берестівки⁶⁴.

⁶¹ Там же. – Ед. хр.182. – Л.1.

⁶² Там же. – Ед. хр.183. – Л.1.

⁶³ Там же. – Ед. хр.184. – Л.1.

⁶⁴ Там же. – Ед. хр.185. – Л.1–1 об. («Што се, деи, дотычетъ границъ Корчину ѿт Головина и Берестовца, тамъ есми не свѣдомъ; але Рубчу ѿт Хоцена, того есми добре свѣдомъ. Коли еще бывали следогони, тогда люди кн(я)за Ивановы, грабовский и рубецкий, слѣдъ гонювали до Баичины могилы и даювали слѣдъ хоценьцомъ и решетчаномъ, и коптевичаномъ, а мы, дѣи, также даювали слѣдъ ѿ тоежъ могилы, Могилы Баичины, рубчаномъ и грабовцомъ. И коли, деи, бывала дерега бчольнаа або якаа шкода, то тыи вси схожувалися и копу чинювали у Баичины Могилы и у Куплина Бродѧ подле Велико(о) Болота – далее мы не хожували к рубчаномъ и грабовцомъ, а они также к намъ далее слѣду не гонювали и на копу не хожували. И естли ме

Князь Чорторійський продовжував отримувати документальні свідчення про завдані його маєтностям збитки. Наступні факти про вчинені підданими княгині Беати Острозької «шкоди» було оформлено 2 січня 1564 р. у формі випису з книг київського воеводи князя К.К.Острозького: «[...] выпис с книгъ под печатю кн(я)за его м(и)л(о)сти кн(я)зю Ивану его м(и)л(о)сти Чорторыйскому на то есть данъ»⁶⁵. У листі-виписі свої свідчення на заподіяні підданим князя Чорторійського в межах його маєтків Дубецьке й Мідське урядником Григорієм Сокуром та підданими княгині Б.Острозької «гвалти і шкоди» фіксували виж князя К.К.Острозького Матвій Завальський, виж Луцького замку Єрофій Гуторович, служебник І.Ф.Чорторійського Ждан Броницький. Зокрема вони детально описали збитки, а також указали на межі земель, де відбувався конфлікт⁶⁶.

Таким чином, І.Ф.Чорторійський зібрав документальні свідчення, які у суді мали стати запорукою успішного вирішення справи на його користь. Урешті він поскаржився на дії княгині Б.Острозької самому великому князеві литовському Сигізмундові II Августу. Про це свідчить лист господаря від 1 липня 1564 р.⁶⁷, адресований їй⁶⁸. Він виніс однозначний вердикт, яким наказував княгині, щоб її піддані, котрі поселилися на землях І.Ф.Чорторійського, знесли свої забудови й виселилися звідти, а також були покарані відповідно до статутівних норм⁶⁹.

Під тією ж датою Сигізмунд II Август направив ще один лист Б.Острозькій із наказом, щоб вона виселила свого підданого, який перебрався з її села Хотеня «на ґрунт» села князя Чорторійського Дубча: «Напоминаемъ и приказуемъ тебе, штобы еси тому подданому своему знестиса с тог(о) кгрунтѣ

Богъ с тоє хоробы здорового узнесет, а, на тот рок ставши, на тых знаках и урочищах тоє перед п(а)ны судами зознаю»).

⁶⁵ Там же. – Ед. хр.186 – Л.1–1 об.

⁶⁶ Там же. – Л.1 («Который служебникъ его м(и)л(о)сти мною и другим вижомъ луцкимъ и стороною людьми добрыми, и тые местца на которых са, дей, том квалтовный наездъ и шкода на кгрунте кн(я)за его м(и)л(о)сти стала, ѡбвелъ и ѡказал, тоест межи Дубна и Медкова в ростанех на чертежохъ показовал намъ, што ж, дей, то ест властный кгрунтъ пана моего, кн(я)за Ивана его м(и)л(о)сти Чорторыского, и на томъ, дей, кгрунте кн(е)г(и)ни Илиная еє м(и)л(о)сть наславшы врадника своего квалтовне, коней семеро взати, кожухи, сермаги в подданных городецких и ѡбаровскихъ, врадникъ еє м(и)л(о)сти Сокур поздыймовати и сокиры побрати велел. Мы на тых местцах з вижомъ луцким и знаки свои положили. А потомъ, дей, дказалъ намъ ѡт тог(о) местца ѡ полмили грани, которые, дей, делать землю еє м(и)л(о)сти кн(е)г(и)ни Илиное зъ землею его м(и)л(о)сти, врочище Байчину могилу, ѡт тоє молилы знаками и дорогою аж до Куклина броду, како и люди суграничные перед нами сознавали, иж, дей, тые знаки кграни з давных часовъ делат землю кн(я)за Ивана Чорторыйского зъ землею еє м(и)л(о)сти кн(е)г(и)ни Илиное»).

⁶⁷ Там же. – Ед. хр.188. – Л.1–1 об.

⁶⁸ Там же. – Л.1 («Присылалъ до насъ кн(я)зь Иванъ Федорович Чорториский, жалуючи ѡ томъ, што жъ, дей, боарин твоей м(и)л(о)сти на имя Рупша и иншии боаре твои, поселили себе дома на влосной земли его имена Корчинского, ѡколко десат ч(о)л(ове)ков, на той же земли еє(о) Корчинской. А к тому тыи ж боареи их людей именам его Корчену и Дѡбчѡ кривды и втискии великии чинат, в забраню пол, дубров, лесов и сеножатеѣ, в покаженю границъ звечистых, а наганаячи, деи, череды збожа и сеножати вытравливают, дерево бортное и всакое иное рубають, пчлои дерут и многии кривды и шкоды тымъ именамъ еє(о), так теж и боарину еє(о) корчинскомъ и людемъ корчинскимъ и дубецким чинат. Дла чоє(о) билъ намъ чоломъ кн(я)зь Иван, абыхмо ѡ то лист нашъ до тебе дати ему казали»).

⁶⁹ Там же.

велела, же бы он (І.Ф.Чорторійський – А.Б.) в том от тебе кривды, шкоды и безъправа не приймовать и намъ о то повторе жаловати причины не мель»⁷⁰. Як бачимо, князь зумів відстояти свої права у справах про маєткові конфлікти. При цьому вагомими аргументами у судах стали зібрані ним документальні свідчення, які доводили його правоту. На цьому переривається ряд справ І.Ф.Чорторійського, а наступними фігурантами актів стають його дружина й дочка, котрі успадкували маєтності чоловіка та батька.

За рік по смерті свого чоловіка (1566 р.) Ганна Кузьмівна Чорторійська (із Заславських) виклопотала у Сигізмунда II Августа компенсацію в розмірі 28 кіп і 28 грошів литовських, які в 1565 р. її чоловік, будучи справцею Київського воеводства, видав своїм накладом на потреби «подыимованье стацеи посломъ и гонцомъ татарьскимъ». Відповідне розпорядження від 10 березня 1566 р. великий князь литовський видав київському городничому Михайлові Петровичу Дівочці⁷¹.

Дочка князя княжна Олена Іванівна Чорторійська отримала у Клевані (родовий маєток Чорторійських) записний і дарчий листи під датою 7 грудня 1568 р. від свого чоловіка новогрудського воеводича пана Остафія Івановича Горностая, яким він записав їй «на третей части двора Олешинского, Трокелишког(о), Талковского и Величковского в повѣте Троцкомъ лежачих и на третей части двора Острожчич в повѣте Менскомъ лежачог(о)» у сумі 4000 кіп литовських грошів віновим звичаєм⁷².

За два тижні по тому (20 грудня) О.Горностай оформив заставний лист, яким заставив своїй дружині решту дві третини власних володінь (указані в попередніх документах) у забезпечення позичених у неї 3000 кіп литовських грошів⁷³.

Наступний документ проливає світло на долю Медковського двору, який узяв під опіку, оформивши орендним договором, князь І.Ф.Чорторійський. Так, після його смерті дворище успадкувала дружина – княжна Ганна Кузьмівна Чорторійська. На зміну попередньому луцькому й острозькому єпископові М.В.Жоравницькому прийшов Іван Красенський, який забажав привернути указане дворище до володінь єпископії. На посягання нового ієрарха поскаржилася князівська вдова, просячи Сигізмунда II Августа втрутитися в конфлікт, що назрівав. Вивчивши матеріали позову, великий князь литовський 10 травня 1570 р. виніс вирок, яким підтвердив право княгині володіти Медковським дворищем на попередніх умовах оренди⁷⁴.

⁷⁰ Там же.

⁷¹ Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 44: Кніга запісаў 44 (1559–1566 гг.) / Падрыхт. А.І.Груша. – Мінск, 2001. – С.125–126.

⁷² Записний лист: РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.214. – Л.1–2. Оубл.: Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. – Т.І (1361–1598). – Санкт-Петербург, 1863. – С.163–164. Дарчий лист: РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.215. – Л.1–3.

⁷³ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.216. – Л.1–1 об.

⁷⁴ Там же. – Ед. хр.221. – Л.1 («А так мы нивчом не нарушиваючи тог(о) права кн(я)г(и)ни Чорторыское и детей ее приказуем, абы в(аша) (милост) в тоє имєне Медково ничимъ не вступовал, але абысь са в(аша) (милост) во всем водлугъ тог(о) листу небожчика Жоравницкого первшог(о), вл(а)дыки луцког(о), продка своег(о) и потвержена н(а)шого

Очевидно, що новопризначений луцький та острозький єпископ повторно зазіхнув на Медковське дворище, про що свідчить «напоминальний» лист Сигізмунда II Августа від 18 червня 1571 р. Зі змісту дізнаємося, що княгиня Чорторийська прислала до великокнязівської канцелярії свого «умоцovanого» служебника Яна Якубовича, який повідомляв, що 15 червня було призначено дату судового засідання: «ей (княгині – А.Б.) рокъ з мандатомъ н(а)-шимъ, которымъ ея позвано за жалобою вл(а)дыки луцкого и острожского, велебног(о) Ионы Красенского, якобы, дей, она мела неслухне и не ведати за яким правом именье их церковное держати и вживати», і просила через свого служебника відкласти розгляд справи. Сигізмунд II виконав прохання княгині й «теды и тую справу при тых же справах откладаем, которой рокъ на особливомъ листе н(а)шом лимитацей ознаймим», наказавши видати їй відповідний випис із книг канцелярії під коронною печаткою⁷⁵. Чим завершився розгляд справи, інформації ми не маємо.

Згодом княжна Ганна Кузьмівна, потребуючи грошей, очевидно на судові процеси, застала княгині Ганні Юріївні Гольшанській, дружині пана Олізара Кирдея Мильського, свій маєток у Пінському повіті, який включав частини сіл Ричовського, Буцького, Прибиловицького, а також частину Ричовського двору у сумі 200 кіп литовських грошів терміном на один рік із правом продовження строку застави в разі неповернення боргу⁷⁶.

Один із документів фонду стосується наступної представниці роду – онуки князя Івана Федоровича княжни Олександри Іванівни (Янушівни) Чорторийської, котра була тричі заміжною⁷⁷. У цьому випадку вона виступає спільно зі своїм другим чоловіком Миколаєм Єловицьким, продаючи успадковану від своєї бабки, Ганни Кузьмівни Заславської, частину Глуського маєтку. Так, договором від 27 серпня 1598 р. подружжя Єловицьких продали дядькові (стриєві) О.І.Чорторийської князеві Юрієві Івановичу Чорторийському частину Глуського маєтку в Новоградському воєводстві, який включав частини у селах Балашевичах, Рудаковичах, Погості, Симоновичах, Корихні, Ясені, Замоші, Осовій і Минковичах за 2000 кіп литовських грошів⁷⁸. Наступний документ засвідчував інший договір купівлі-продажу під тією ж датою між княжною Чорторийською та її дядьком Ю.І.Чорторийським, яким вона разом зі своїм чоловіком М.Єловицьким продала своєму родичеві успадковану по матері половину маєтку Корелецького з прилеглими до нього селами Туторовим, Запллям і Плетеневичами в Новоградському повіті за 11 000 кіп литовських грошів⁷⁹. Друга половина цього маєтку перебувала у власності князя Ю.І.Чорторийського, яку він успадкував по смерті свого батька Івана

г(о)с(по)д(а)рскогo заховаль и то, што на в(ашу) (милост(ь) аренды пать кол гр(о)шей литовских приходить брал, а болшей через то никоторог(о) вступу в тоє имене Медково и во вси доходы и пожитки ег(о) не чынил, иначей тог(о) дла ласки н(а)шое королевское чынить несмѣючи»).

⁷⁵ Там же. – Ед. хр.247. – Л.1.

⁷⁶ Там же. – Ед. хр.284. – Л.1–1 об.

⁷⁷ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII ст. ... – С.325.

⁷⁸ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.335. – Л.1–2.

⁷⁹ Там же. – Ед. хр.336. – Л.1–2 об.

Федоровича. Цей договір яскраво демонструє намагання сина сконцентрувати у своїх руках родові маєтності.

Важливу інформацію про генезу функціонування канцелярії архіву Великого князівства Литовського містять три екстракти з книг метрики, датовані листопадом – груднем 1546 р. і видані за розпорядженням польського короля Владислава IV: «Мы теды корол до прозбы помененое ласкавне склонивъшы, тѣю справѣ въ сес наш листъ въписат и екъстрактьом под печатю Великог(о) княз(ства) Литъ(овского) стороне потребѣющей (вочевидь, нащадкам князів Чорторійських – А.Б.) выдам розказали есмо»⁸⁰. Так, в екстракти було вписано документи, які підтверджували право Чорторійських на володіння Пересопницьким монастирем. Зокрема це лист великого князя литовського Александра Ягеллончика від 12 вересня 1504 р. з інформуванням луцького старости князя Семена Юрійовича Гольшанського про надання та «ув'язання» княгині Марії Чорторійської у володіння обителлю⁸¹; лист Александра Ягеллончика від 5 березня 1505 р. про пожалування князеві Федору Михайловичу Чорторійському на володіння Пересопницьким монастирем⁸²; лист великого князя литовського Сигізмунда I Старого від 28 лютого 1526 р. про підтвердження Ф.М.Чорторійському прав на володіння монастирем, маєтком Суск, купленим у князя Івана Корецького, та третиною маєтку Колнятич, отриманої записним листом від Івана Гушці⁸³. Усі зазначені виписи ввійшли до книг архіву канцелярії ВКЛ, сформованих з оригінальних листів Александра Ягеллончика та Сигізмунда I Старого, якими ті жалували представників родини Чорторійських Пересопницьким монастирем.

Таким чином, аналіз документів зібрання «Західноруські акти» та низки матеріалів Литовської метрики закладає ґрунтовну базу для перспективи дослідження одного з впливових у суспільно-політичному житті Волині й Великого князівства Литовського роду Чорторійських – насамперед при вивченні публічного та майнового аспектів життя й діяльності луцького старости Федора Михайловича, його нащадків. Маєткові справи останнього, а також його сина Івана Федоровича ілюструють картину формування, розширення, передання у спадок та відстоювання у судах родового маєткового фонду князів Чорторійських у другій половині XVI ст. Документи також рельєфно демонструють гостру боротьбу за землю між сусідами-землевласниками, у цьому випадку представниками вищого соціального прошарку – князів і шляхти.

⁸⁰ Там же. – Ед. хр.392. – Л.2.

⁸¹ Там же. – Ед. хр.394. – Л.1. Попередні публікації: Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. – Т.І. – Санкт-Петербург, 1846. – С.359; Lietuvos Metrika: Knyga №22 (1547): Užrašymų knyga 22. – P.20.

⁸² РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.393. – Л.1–1 об. Попередня публікація: Lietuvos Metrika: Knyga №22 (1547): Užrašymų knyga 22. – P.21.

⁸³ РНБ. ОР. – Ф.293. – Оп.1. – Ед. хр.392. – Л.1. Попередні публікації: Lietuvos Metrika: Knyga №12 (1522–1529): Užrašymų knyga 12. – P.436–437; Knyga №22 (1547): Užrašymų knyga 22. – P.21.

REFERENCES

1. Moisiienko, V.M., Polishchuk, V.V. (Eds) (2013). *Lutska zamkova knyha 1560–1561 rr.* Lutsk. [in Ukrainian].
2. Mianzhynski, V., Sviazhynski, U. (Eds) (2000). *Metryka Vialikaha Kniastva Litouskaha: Kniha 28 (1522–1552 hh.): Kniha zapisau 28.* Minsk. [in Belarusian].
3. Kravchenko, V. (2005). *Lytovska metryka. Knyha 561. Revizii ukrainskykh zamkiu 1545 roku.* Kyiv. [in Ukrainian].
4. Blanutsa, A., Vashchuk D. (Eds) (2016). *Kniazii Chortoryski: dokumenty i materialy XVI–XVII st. (iz zibrannia «Zakhidno-Ruskykh aktiv» Rosiiskoi natsionalnoi biblioteki).* Kyiv. [in Ukrainian].
5. Yakovenko, N. (2008). *Ukrainska shliakhta z kintsia XIV – do seredyny XVII stolittia: Volyn i Tsentralna Ukraina.* Kyiv. [in Ukrainian].
6. Blanutsa, A. (2011). Sudovi spravy pro maietkovi spory u Velykomu kniazivstvi Lytovskomu v 1529–1566 rr.: faktor sudovoi biurokratii. *Dzieje biurokracji.* Lublin; Siedlce, IV, 1, 101–110. [in Ukrainian].
7. Blanutsa, A. (2013). Rol «advokativ» u sudovykh spravakh shliakhty Velykoho kniazivstva Lytovskoho (1529–1566 rr.). *Advokatura Ukrainy: istoriia ta suchasnist: materialy Vseukrainskoho kruhloho stolu.* Kyiv; Ternopil. 36–38. [in Ukrainian].
8. Blanutsa, A. (2015). Mistsevi uriadnyky u sudovykh zemelnykh spravakh u Velykomu kniazivstvi Lytovskomu u period dii Pershoho Lytovskoho Statutu. *Aktualni problemy vitchyzniansoi ta vsesvitnoi istorii: Zbirnyk naukovykh prats: zapysky Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu,* 26, 13–20. Rivne. [in Ukrainian].
9. Blanutsa, A. (2015). «U prava movyty i spravedlyvosty dovodyty»: instytut zakhystu u 60–70-kh rokakh XVI st. u Velykomu kniazivstvi Lytovskomu. *Ukraina Lithuanica: studii z istorii Velykoho kniazivstva Lytovskoho,* III, 88–115. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Blanutsa, A. (2005). Norma pro «trzciznu» v Pershomu Lytovskomu Statuti ta yii retseptsiia do kintsia XVI stolittia. *Pirmasis Lietuvos Statutas: straipsnių rinkinys,* I. Valikonytė, L. Steponavičienė (eds), 99–106. Vilnius. [in Ukrainian].
11. Krom, M.M. (ed.) (2002). *Pamyatniki istorii Vostochnoy Yevropy: Istochniki XV–XVI v., VI: Radzivilovskie akty iz sobraniya Rossiyskoy natsionalnoy biblioteki. Pervaya polovina XVI v.* Moskva; Varshava. [in Russian].
12. Blanutsa, A. (2009). Zemska sluzhba u Velykomu kniazivstvi Lytovskomu za dokumentamy knyhy zapysiv №39 Lytovskoi metryky (seredyna XVI st.). *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk,* 12, 456–467. [in Ukrainian].
13. Voronchuk, I. (2009). *Rodovody volynskoi shliakhty XVI – pershoi polovyny XVII st. (rekonstruktsiia rodynnykh struktur: metodolohiia, metodyka, dzherela).* Kyiv. [in Ukrainian].
14. Mianzhynski, V. (Ed.) (2008). *Metryka Vialikaha Kniastva Litouskaha: Kniha 30 (1480–1546). Kniha zapisau 30 (kopiia kantsa XVI st.).* Minsk. [in Belarusian].
15. Hurbyk, A. (1997). *Ahrarna reforma v Ukraini XVI st.* Kyiv. [in Ukrainian].
16. Hurbyk, A. (1998). *Evoliutsiia sotsialno-terytorialnykh spilnot v serednovichnii Ukraini (volost, dvoryshche, selo, siabrynna spilka).* Kyiv. [in Ukrainian].
17. Blanutsa, A. (2003). Sotsialno-stanova zumovlenist shliakhetskykh naizdiv na Volyni u druhii polovyny XVI st. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal,* 4, 89–98. [in Ukrainian].
18. Hrusha, A.I. (Ed.) (2001). *Metryka Vialikaha Kniastva Litouskaha: Kniha 44. Kniha zapisau 44 (1559–1566 hh.).* Minsk. [in Belarusian].
19. Kulisiewicz, W. (1985). Zaruka w praktyce administracyjnej Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV–XVII w. *Czasopismo Prauno-Historyczne,* XXXVII, 2, 123–137. [in Polish].
20. Kulisiewicz, W. (1993). Zaruka (vadium) w prawie litewskim XV–XVII wieku. Warszawa. [in Polish].

ANDRII BLANUTSA

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Senior Research Fellow,
Department of the History of Ukraine of the Middle Ages and Early Modern Times,
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), andriiblanutsa@gmail.com

LESIA VIKTOROVA

Doctor of Pedagogical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Head of Department of Social Work and Information Technologies in Education,
National University of Life and Environmental Science of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), viktorova17@ukr.net

FROM THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE ESTATE COMPLEXES OF PRINCES OF CHORTORYISKI IN GRAND DUCHY OF LITHUANIA (End of 15–16th Centuries)

The article deals with the complex of documents dedicated to the princely family of Chortoryiski from the “West Rus Acts” collection of the National Library of Russia in St. Petersburg which materials cover the period from 1528 to 1646 and documents of Lithuanian Metrica. The family founder Vasyl Kostiantynovych Chortoryiskyi’s sons Ivan and Mykhailo were members of the Council of the grand Lithuanian duke Švitrigaila in the 15th century. Nevertheless, the destiny has parted them in two different ways. The first one’s heirs received state positions and estates in the Moscow state, the second one’s – in the Grand Duchy of Lithuania. The “West Rus Acts” represent the Chortoryiski family of the Lithuanian branch. The main figures involved in property transactions of the Chortoryiski family were the Lutsk head (1522–1542) prince Fedir Mykhailovych and his son prince Ivan Fedorovych. Prince Fedir was prince Mykhailo Vasyliovych’s son who was a marshal of the duke Švitrigaila’s court from 1445 to 1452 and the Bratslav deputy from 1452 and also the grandson of the family’s founder – prince Vasyl Kostiantynovych Chortoryiskyi. His son prince Ivan Fedorovych (1564–1565) held the position of spravtsa of the Kyiv palatine for about two years. Together with prince Ivan his wife, princess Hanna Kuzmivna Zaslavska and his daughter, princess Olena Ivaniivna also are mentioned in documents. Princess Olena became the wife of the Navahrudak deputy Ostafii Ivanovych Hornostai. The documents, first of all, are of great value for studying the property aspect of some family representatives, in particular, Lutsk head Fedir Mykhailovych Chortoryiskyi and his heirs. Property affairs of Fedir Mykhailovych and his son Ivan Fedorovych reflect the formation, expansion, transfer to inheritance and upholding in courts the princes Chortoryiski patrimonial property fund in the second half of the 16th century.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, Volyn, Chortoryiski family, “West Rus Acts”, Lithuanian Metrica, estate complexes.